

Jegyzetek

- ¹ Marcus Tullius Cicero (Kr. e.: 106–43): római politikus, író, filozófus, szónok. Műveit mély humanizmus, a műveltség értékének hirdetése, mesteri stíluseszközök alkalmazása jellemzi.
- ² A *De officiis* című munka például Marcus fiához szól. Három könyvben fejt ki, hogy az erkölcsi jó egyben hasznos is, az erkölcstelen dologról pedig ez nem állítható. A magyar irodalomtörténetben jelentkező hatását jelzi az a tény, hogy Kölcsey Ferenc *Parainesis* című írásában kimutatható ezen cicerói mű hatása.
- ³ Rotterdami Erasmus (1466–1536): németalföldi humanista, író, filozófus, pedagógus. Jelentős filológiai teljesítménye az Újszövetség tudatosan átdolgozott görög nyelvű kiadása és latin fordítása, mely alapja volt Luther német nyelvű bibliafordításának.
- ⁴ Ezt erősíti meg az a tény is, hogy a *The National Union Catalog, Pre-1956 Imprints*, volume 109, Mansel, 1970, 452–453. oldalain több, a vizsgált korszakban

kiadott Cicero művet is találhatunk, azonban a pontos azonosítást csak az összehasonlító vizsgálat tenné lehetővé

- ⁵ Monoszlói András elsősorban John Wycliff, Pierre Valdo, Husz János, Luther és Kálvin tanításai ellen lépett fel a szentek védelmében: „*De invocatione et veneratione sanctorum Az szenteknek hozanc valo segetsegekrül hasznos könyü az keresztyeneknek igaz hitben valo épületekeért. Most iratatot Monosloi Andrastól, posoni praepostul. Nagyszombatba MDLXXXIX.*”
- ⁶ Monoszlói maga is válaszolni akart, de 1601-ben bekövetkezett halála ezt lehetlenné tette. Pázmány művében tizenhét fejezetben bírálja Gyarmati vitairatát: „*Keresztien felelet a megh dücsöült szentek tiszteleteirül, ertünk valo könyörghesekrül es seghitsegrül hiuasukrül. Iratot Pazmani Peter által az Gyarmathi Miklos helmecei praedikatornak a boldogh emlekezetü Monoszlói Adras vesperiny püspök es posoni praepost könyue ellen irt csacsogasaira Graecii Styriae MDCVII Widmanstadivs.*”

BARICZ ÁRPÁD

Turistatérkép a náciizmus kutatóinak

TOMKA BÉLA: *A Harmadik Birodalom.**A kutatás új útjai.*

Szeged, 1999, JATEPress.

* * *

A mai magyar könyvterjesztői palettán reneszánszát élik a náci Németország történetével, ideológiájával és vezérével, Adolf Hitlerrel foglalkozó különböző színvonalú kiadványok. A nagy számú könyv azonban nem jelenti azt, hogy a téma legfontosabb irodalmát magyar nyelven jelentetik meg, hiszen laikus számára is nyilvánvaló, hogy ez a könyváradat elsősorban a gyenge minőségű, ponyvaregényszerű munkáknak kedvez. A náciizmussal és a Harmadik Birodalommal foglalkozó tudományos művek nagy része

sajnos, csak idegen nyelven hozzáférhető, nehezítve ezzel az érdeklődő közönség dolgát.

Tomka Béla műve nem a korszak történetéről nyújt új információkat, s nem is egy összefoglaló kötet. A célja inkább az, hogy felhívja a figyelmet a különböző értelmezési lehetőségekre, és a témával foglalkozó szakirodalmat áttekintse, mintegy felvillantva a náciizmus historiográfiájának fontosabb irányzatait. Az értelmezés nehézségein kívül betekintést nyerhetünk a kutatás módszertani problémáiba és lehetőségeibe. Itt érdemes kitérni arra, hogy ilyen szempontból hasznos mű lehet nemcsak a németországi fasizmus iránt érdeklődőknek, hanem más történeti problémát elemző, felderítő kutatónak

is, mivel a könyvből nyert módszereket és tanulságokat más kutatási területen is lehet hasznosítani. A történetírás tendenciáinak bemutatásával kezelhetőbbé teszi a korszakról szóló irodalmakat.

Mivel a szakirodalom jelentős része nem áll rendelkezésre magyar nyelven, ezért a szerző által feltüntetett hivatkozások és az ajánló bibliográfia segítségével képet kaphatunk a külföldön – és persze Magyarországon – megjelent legfontosabb szakirodalmakról. A kötet végén összegyűjtve megtaláljuk a felhasznált neveket és fogalmakat, illetve azok rövid magyarázatát.

A feltárt szakirodalmi anyagot többféle szempontból vizsgálja. A kötet a vizsgálati

szempontoknak megfelelően van fejezetekre osztva. Egy fejezetet szentel a nemzeti szocializmus interpretációs problémáinak, a náciizmus–fasizmus–totalitarizmus témakörnek. Majd a Hitler-jelenség elemzését, Hitlernek a birodalomban, a hatalmi struktúrában elfoglalt helyét bemutató művek, és az általuk képviselt tendenciák prezentálása következik. Szintén külön fejezet tárgyalja a náci állam uralmi rendszerét, illetve a Holocaust kérdését, a gazdaság, valamint a náciizmus és a modernizáció kapcsolatát.

Nemcsak a szerteágazó náciizmusfelfogásokat ismerhetjük meg a kötetből, hanem a rendszerről, ideológiáról alkotott képünk is árnyaltabbá válhat.

KISS GÁBOR FERENC

Rajtaütés a részeg zsoldosokon a remetei kocsmában

Anekdotalincs

A középkori katonahistóriákban szó esik Noé vesszeinek mámort hozó, sok bajt okozó nedűiről, a jóféle boritalokról. Melyek persze nemigen váltak a harci fegyelem és harcckészültség erősítőjévé. A régi magyar évszázadokban a kutak és más természetes vízforrások tisztaságát, higiéniáját, fertőzésmentességét tartósan sehol sem lehetett biztosítani. Ily módon az életet adó víz rengeteg betegséget, bajt, fertőzést, járványt okozott, mindez pedig a hadra kelt sereg ütőképességét jelentősen gyengítette. Célzerűbb volt tehát – s mennyivel kellemesebb is – a különféle boritalokat fogyasztani. Igencsak fején találta a szöget az a velencei követ, aki 1458 nyarán regisztráltan jelentette Budáról a dózsénak: „*Ez a nemzet bor nélkül nem bír harcolni*”. A baj ott volt, hogy a fegyverek világának emberei jobbra nem tudtak, de talán nem is akartak semminemű gátat szabni italozási szenvedélyüknek. Ez

viszont jókora veszélyt rejtett magában, hellyel-közzel pedig kisebb-nagyobb tragédiák és vereségek okozójává lett. Erről tanúskodik a remetei eset is, mely hűen tükrözi a katonák lerészegedésében rejlő veszélyeket. Minderről egy katonai beszámoló tanúskodik, mely 1465. január 7-én keletkezett a Felvidék legészakibb vármegyéjében, a Lengyelországgal határos Szepesben, jelesül Késmárk híres városában. Mégpedig nem is akárminek a tollából, hiszen Zápolya István kapitány vetette papírra.

Ő pedig nem egyszerű várkapitány vagy lovaskapitány volt, hanem a Felvidék egyik körzeti kapitánya. Ezeknek a területi kapitányoknak a hatalma csak az őrizetükre bízott vidékre, legfeljebb néhány vármegyére terjedt ki. Volt azonban a Felvidéknek egy külön főparancsnoka is, mégpedig István bátyja, Zápolya Imre. Ő viszont mint Mátyás